

חוברת לימוד והגות

שבועות

11 נושאים ללימוד ולדיון סביב שולחן החג

אחת עשרה שאלות מתוך שיעורו של הרב רפאל בניזרי "שבועות: חג השבועות": כיצד לציין חג שאין לו שום ייחוד, מדוע המילה של השבועות אומרת גם שבועה, מדוע השליך הקב"ה את האמת ארצה, וכיצד עשו דוד ורות המואבייה את התפילה לשער אל התורה.

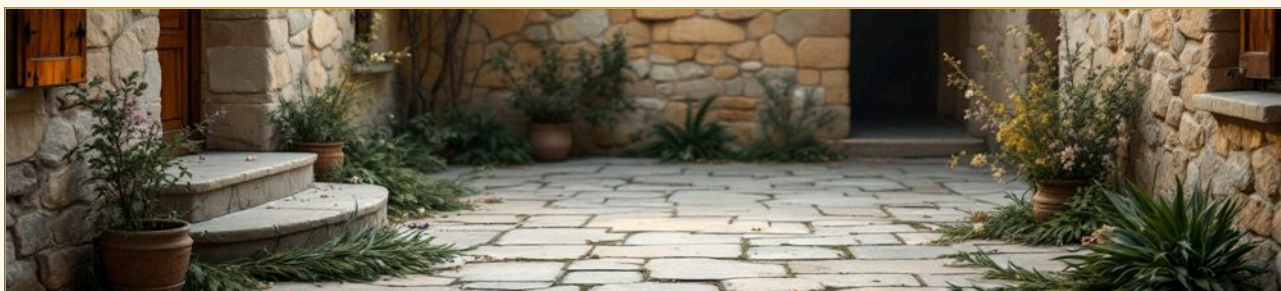

הרב רפאל בניזרי

תוכן הנושאים

נושאים להגות ושאלות לשיחה סביב שולחן שבועות

01	חג בלי ייחוד
02	השבוע, זמן שהטבע אינו כופה
03	לא החטא ולא התשובה היו צפויים
04	חג השבועות או חג השבועות?
05	הקב"ה השליך את האמת ארצה
06	הראשית מכילה הכול
07	מדוע עוצמים עיניים באמירת "אחד"?
08	שבעים שנה מתנת אדם הראשון
09	"ואני תפלה"
10	מואב, בושתו של דוד
11	רות עברה בשערי הבינה

הצגה

לפסח יש מצה, לסוכות סוכה, לראש השנה שופר. לשבועות אין שום סימן חיצוני, שום טקס מרשים, שום חפץ לאחוז בו. הרב יוצא מן ההבחנה הזאת: כיצד מציינים יום שאין לו ייחוד?

השאלה

אם שבועות אינו נותן לנו דבר לעשות, מה הוא מבקש מאיתנו?

התשובה

"להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות" (תהלים צב, ג).

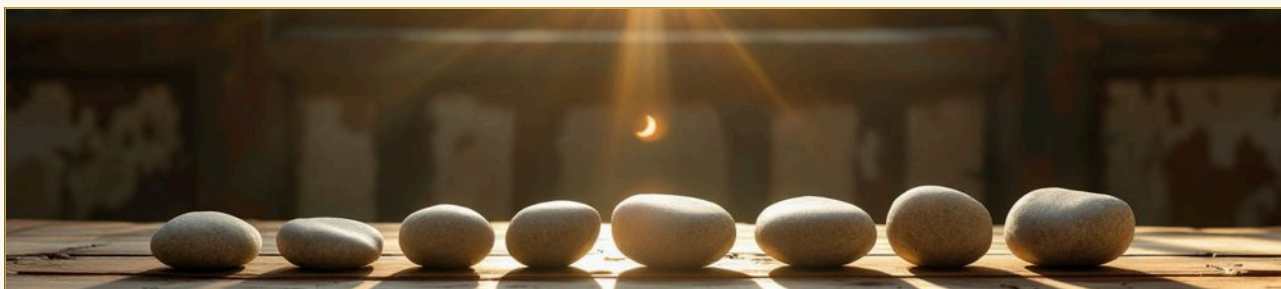
כיצד מציינים את היום הזה? במחויבות עצמית: במציאות העצמי, במציאות הבריא, במציאות הבורא. זה מעט מסובך: מי היה רוצה, או יכול, להביא ראיה לקיומו שלו? האם נוכחותי זקוקה לראיות? האם אפשר לצמצם אותי לשלילה מוחלטת, כפי שרצו עמים רבים לעשות לעם ישראל?

יש בזמן שני ממדים גדולים, השווים זה לזה כשמסכמים את כל הימים והעונות: מחצית שבה אנו חשופים לאור היום, ומחצית שבה אנו בהעדר מוחלט, בליל הזמנים. בחיים כמו בהיסטוריה, שני השלבים הללו קיימים.

ביום אנו מבטאים את קיומנו בחסד, בנתינת העצמי. וכשאנו מצטמצמים לצללי הלילה, האמונה שלנו היא המעידה באמת על מה שאנו.

לקח לשולחן

יש תקופות "של יום", שבהן אפשר לפעול ולתת, ותקופות "של לילה", שבהן נותר רק הביטחון. באיזו מהן אנו נמצאים עכשיו? מה, בלילותינו, העיד על מה שאנו?

הצגה

לזמן ארבע תנועות: היום, השבוע, החודש והשנה. השמש קובעת את היום ואת השנה, הירח קובע את החודש. השבוע, לעומת זאת, אינו תלוי בשום מאור. והוא הנותן את שמו לשבועות, חג השבועות.

השאלה

מדוע נושא החג את שמה של יחידת הזמן היחידה שהטבע אינו כופה?

התשובה

"שלא עשני עבד" — ברכה של כל בוקר.

כשם שיש מבנה של שבע במרחב — ארבע רוחות השמים, השמים, הארץ והמרכז — יש שבע נקודות במבנה הזמן: אף אחת אינה ניתנת לצמצום לאחרת, המכלול הוא שעושה את האחדות. השבוע שייך לבריאה בלי להיות תלוי בשום תופעת טבע: מתחילים בו דבר ומביאים אותו לידי גמר, לפני שמתחילים אחר.

בכל בוקר אנו אומרים: "שלא עשני עבד". מדוע בכל יום? משום שכל יום הוא בריאה חדשה: זהותי, טבעי, כוחותי לעולם אינם שווים לאלה של אתמול. את החודש, לעומת זאת, אני מקדש: קריאה להתחדשות שאיני סובל אותה, אלא דורש אותה.

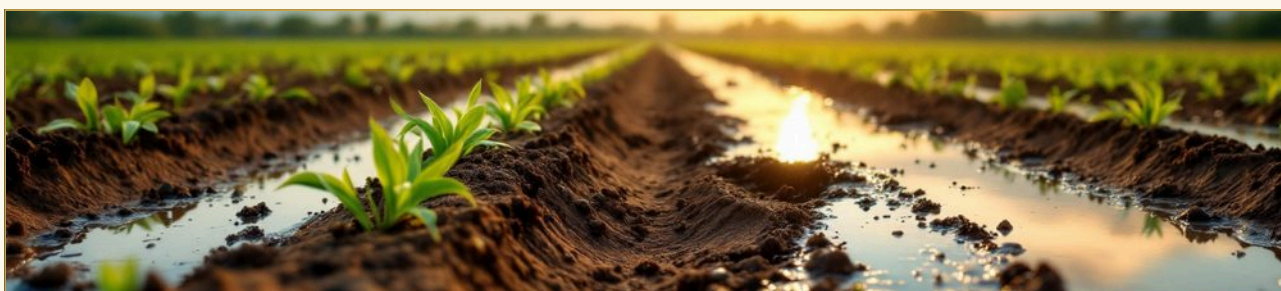
והעומר אינו נספר מיום ראשון, כפי שהיה צריך אילו היה קשור לבריאה, אלא ממחרת הפסח. זה מבנה הזמן שלנו, זמן גילוי מציאותנו.

מסקנת הרב

לעולם איני האדם של אתמול או של שלשום.

לקח לשולחן

ימינו נכפים עלינו; את שבועותינו אנו יכולים לבנות. איזו תוכנית היה רוצה כל אחד "להביא לידי גמר" עד השבת הבאה? ומה שינינו בעצמנו מאז אתמול?

הצגה

השנה מסתיימת בקלילות, ומתעורר הצורך למחוק, לעשות מחדש. הרב מוסיף הערה מפתיעה: דברים מסוימים לא היו צפויים בבריאה. והחוט הזה מוביל אל דוד.

השאלה

אם התשובה לא הייתה צפויה בבריאה, מאין היא באה — ומדוע היא מובילה אל דוד המלך?

התשובה

הרב: "החטא הוא מעשה ידי האדם."

החטא לא היה צפוי בבריאה. גם התשובה לא: אם אין חטא, אין מקום לתשובה. החטא הוא מעשה ידי האדם; והתשובה היא דבר שהאדם חש בו צורך עז. מי שנתן לתשובה את זוהרה המיוחד הוא דוד המלך. יכולים להיות רגעים של תעייה, יכול להיות חטא; אבל יש תשובה, ומי שבנה אותה הוא דוד המלך. זה חוט ראשון הקושר את שבועות למלך ישראל.

לקח לשולחן

התשובה אינה גלגל שיניים שנקבע מראש: היא צורך שהאדם מרגיש. האם הרגשנו השנה צורך "לעשות מחדש" דבר מה? מה עוזר לנו לעבור מן החרטה אל תשובה אמיתית?

הצגה

המסורת לא בחרה לא ביום הביכורים, לא בחג הקציר ואף לא במתן תורה כדי לקרוא ליום הזה בשמו: היא בחרה בספירת השבועות. והנה השבע הוליד מילה אחרת: שבועה.

השאלה

אם המילה הקוראת לחג אומרת גם שבוע וגם שבועה, איזו שבועה נשבעים ביום החמישים — ומי נשבע למי?

התשובה

"על כן קרא למקום ההוא באר שבע כי שם נשבעו שניהם" (בראשית כא, לא).

אברהם מציב שבע כבשות לכריתת הברית עם אבימלך, והמקום נקרא באר שבע, כי שם נשבעו שניהם. שבועות אינו אפוא רק חג השבועות, אלא חג השבועות: שבועתו של הקב"ה, המתחייב שלעולם לא יחליף עם זה בעם אחר, ושבועתם של ישראל, המתחייבים להישאר דבוקים בבוראם באמצעות התורה.

והנה כשאני אומר "אני נשבע", העברית אינה אומרת פועל פעיל: "נשבע" הוא סביל, אני מושבע, כמו ש"נשמר" פירושו אני שמור. אני מונע בידי מציאותי שלי כנברא: לא החלטתי לבוא לעולם. מציאותי שלי שייכת לי רק במידה שאני מוכן ליטול אותה בידי.

אני יכול להיות רכיב סביל בבריאה הזאת; אני יכול, להפך, להיות בה רכיב פעיל. אבל בכל מקרה, אני כבר שייך לשבועה שניתנה, שבועת הבריאה עצמה, שנעשתה בלעדיי.

לקח לשולחן

לא בחרנו לא בלידתנו, לא במשפחתנו ולא בעמנו: אנו מחויבים מראש. יאמר כל אחד מהי המחויבות שלא בחר בה ובכל זאת קיבל אותה לבסוף על עצמו. במה, השנה, נשארונו סבילים במקום שהיה עלינו להיות פעילים?

הצגה

כשביקש הקב"ה לברוא את האדם, נסערו מלאכי השרת. בשם האמת, בשם השלום, טענו שהאדם "כולו שקרים" ו"כולו קטטה", ושהעולם לא יעמוד. אז השליך הקב"ה את האמת ארצה, וברא את האדם.

השאלה

כיצד יכול הבורא להשליך ארצה את חותמו שלו, שהוא אמת, כדי לפנות מקום לאדם?

התשובה

ויכוח המלאכים לפני בריאת האדם (בראשית רבה ח, ה).

החסד טען בעד האדם, הדין התנגד. המלאכים נדהמים: הקב"ה משליך ארצה את חותמו, שהוא אמת. והוא משיב: לא החלטתי שהאמת תיכפה מלמעלה, בלי קשר לבני האדם; אני רוצה שהאדם הוא שיחליץ את האמת מחשכת העולם הזה. חזו תהיה התורה שבעל פה.

התורה שבכתב לא תזוז: היא שם, היא בלתי מתפשרת, אין לגעת בה. בתורה שבעל פה, לעומת זאת, מתווכחים: היא בדיוק המקום שבו האדם מחליץ את האמת.

שבועות הוא היום שבו האדם בורא את עצמו. הוא אינו רוצה עוד להישאר בבריאה שנעשתה בלעדיו, שלא מדעתו; הוא נותן לעצמו מציאות משלו. ומאז יציאת מצרים, הוא סופר בזמן את מבנה השבע שלו.

מסקנת הרב

אני רוצה שהאמת תהיה מעשה ידי האדם.

לקח לשולחן

אנו אוהבים אמיתות הנופלות מלמעלה: הן פוטרות אותנו מן החיפוש. באיזה עניין, בבית הזה, העדפנו לקבל את הכלל במקום להבין אותו? מה עלינו השנה לחלץ בעצמנו במקום לחכות לו כתוב ומוכן?

הצגה

ספירת העומר מובילה אל היום החמישים. הרב קושר יום זה לשתי מילים: "כל", שגימטרייתה חמישים, ו"ראשית", הביכורים — אלה שהביאו דווקא בשבועות.

השאלה

מדוע מה שאנו שואפים אליו — הכול — נמצא כבר בראשית?

התשובה

"כל": כ"ף (20) ולמ"ד (30), כלומר חמישים.

מה שאני שואף אליו הוא השלמות, ה"כל". התכלית נמצאת מחוץ לספירה: היא המטרה, מה שרציתי להשיג. ספירת השבועות מביאה אותי אל התכלית, אל התוכנית הסופית, שבה אני מקבל את התורה. שכן התורה ניתנה; עוד יש ללמוד אותה, לקבל אותה על עצמנו, זה כל סוד החג.

בראשית, בביכורים, נמצא כבר כל השאר: השאר אינו אלא התפתחות של העובר, של המקור. את הראשית אין סופרים, משום שהיא שלמות; היא רק פורשת את מרכיביה. התורה, ישראל, הבריאה, הביכורים — כולם נקראים "ראשית".

מה שחשוב ביום שבועות הוא להתקשר אל הראשית הזאת. לכן תיקנו חכמינו קריאת שמע בבוקר ובערב: היא כנגד לימוד התורה המינימלי, ומי שאין לו פנאי לגלות את עצמו דרך התורה, מגלה את עצמו ב"שמע ישראל".

מסקנת הרב

התכלית אינה נספרת, היא אינה חלק מן הספירה.

לקח לשולחן

המעשים הראשונים מכילים לעיתים קרובות את כל מה שיבוא אחריהם: מילה ראשונה לילד, מצווה ראשונה, שבת ראשונה. איזו "ראשית" במשפחתנו נושאת כבר את כל מה שנעשינו? אל איזו מהן היה עלינו להתקשר מחדש?

מדוע עוצמים עיניים באמירת "אחד"?

הצגה

נוהגים לעצום עיניים באמירת שמע. ומיד לאחר הכרזת "אחד" מוסיפים בלחש משפט שני, על המלכות. השניים הולכים יחד, ולא תמיד יודעים עוד מדוע.

השאלה

מה רואים בעיניים עצומות שלא ראו בעיניים פקוחות – ומדוע צריך מיד לדבר על מלך?

התשובה

"שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד" (דברים ו, ד).

לפני שמע יש לנו ראייה מפוצלת: רכיבים שונים של הבריא, שאיננו יודעים לחבר לכלל אחד. כשאמרנו "אחד", אנו פוקחים עיניים אל עולם של אחד. ונוהגים לתרגם "אחד" כ"יחיד", אך אין זו משמעותו הראשונה: האחד הוא איחוד כל הרכיבים. בתוך האחד הזה נמצאים כל האחרים; הכלל כולו כלול בו.

לכן מצווה עלינו מיד משפט שני שלא להפריד שום רכיב: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". יש הבדל בין מושל למלך: המושל שולט בכפייה, זו דיקטטורה; המלך נבחר, ומי שבחר בו חשוב כמו המלך, שהרי המלך חייב לו את ההכרה בו.

זו המצווה שהרמב"ם מונה במקום השני במניין המצוות. שבועות הוא היום שבו אנו מכירים במלכנו, מזהים את עצמנו בו, ודואגים שאף רכיב לא יישאר בחוץ.

מסקנת הרב

להפריד רכיב כלשהו מן הכלל שקול לעבודה זרה.

לקח לשולחן

תמיד יש, במשפחה כמו בקהילה, מי שהשארנו בחוץ — משום שהוא מפריע, משום שהוא חושב אחרת. מי נשאר השנה מחוץ למעגל? האם אנו רוצים להיות "מלך" על הדומים לנו, או על כולם?

הצגה

שבעות הוא יום פטירתו של דוד המלך, וממנו לומדים על יום הולדתו. הרב מזכיר מאין באו שבעים שנות חייו: ממתנת האדם הראשון.

השאלה

מדוע דוד, שחייו נקצבו לשעות ספורות, נעשה מלך ישראל המובהק?

התשובה

הרב: "במלכותו, מה שביקש הוא לאסוף את כל הצאן האובדות."

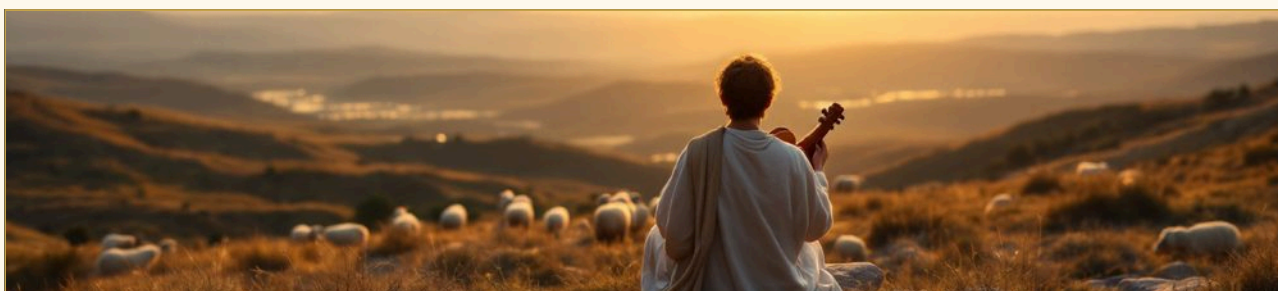
איננו יודעים את יום הולדתו של דוד, אלא את יום פטירתו; וממנו אנו לומדים על השני, משום שחיי הצדיקים הם שלמות: מחזור שלם, מן הלידה עד המוות, שהוא לידה שנייה. מבנה של שבעים שנה.

את השנים הללו קיבל דוד מאדם הראשון. העבירו לפני האדם הראשון את הדורות, עם אישי כל דור. הוא ראה שלדוד יהיו רק שלוש שעות חיים, ואמר: אני נותן לו שבעים שנה מחיי.

דוד הוא מלך ישראל המוכר, זה שישב על כיסא ה'. מדוע? משום שבמלכותו ביקש לאסוף את כל הרכיבים האבודים. לכן היום שבו אף רכיב אינו צריך להישאר בחוץ קשור ללידתו כמו לפטירתו.

לקח לשולחן

דוד חי בזכות שנים שנתן לו אחר. מי "נתן לנו מחייו" — זמן, כוח, שנים — כדי שנוכל להיות מה שאנו? ואיזו צאן אובדת נוכל, בתורנו, להשיב?

הצגה

דוד אומר על עצמו: "ואני תפלה". הוא חיבר חמישה ספרי תהלים, העומדים כנגד חמשה חומשי תורה. בעיני הרב, אין זה מקרה שמציינים את דוד ביום מתן תורה.

השאלה

מדוע נחוצה התפילה כדי להגיע אל התורה?

התשובה

"ואני תפלה" (תהלים קט, ד).

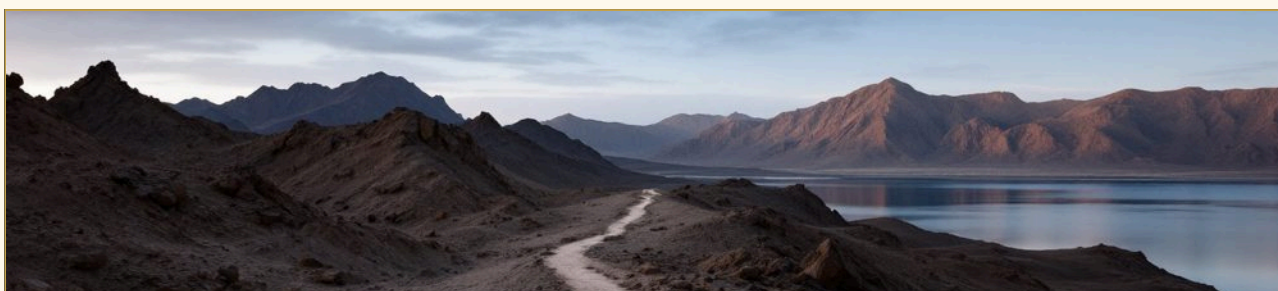
הגישה אל התורה, כדי להפנים אותה באמת, דורשת סייעתא דשמיא יוצאת דופן. אילולא חנן אותנו הקב"ה בחכמה וביכולת להבין, היינו נשארים זמן רב אטומים להוראתו.

ומה מקל את הגישה אל התורה? התפילה. מי שאמר על עצמו "ואני תפלה" הוא דוד המלך. הוא חיבר חמישה ספרים העומדים כנגד חמשה חומשי תורה: הוא הבטיח את השלמתה.

דוד העמיד את עצמו מעל קפדנות הלימוד, מעל קפדנות התורה, ואיפשר, דרך התפילה, לגלות מחדש את סודות התורה.

לקח לשולחן

האם אנו מתפללים לפני שאנו לומדים, או לומדים כמו שקוראים תיק? איזה קטע בתורה "דיבר" אלינו רק אחרי שהתפללנו או שרנו אותו? ואיזה מזמור היה כל אחד רוצה לחלוק הערב?

הצגה

כשדוד מבקש להתחקות אחר ייחוסו, הוא נתקל במוצא הקשה ביותר שיש: בנות לוט, והבכירה הקוראת לבנה מואב, "מאב". ואחר כך בנות מואב, שניסו להמס את עם ישראל במדבר.

השאלה

כיצד יכול עם הסוקר במבטו את האנושות כולה לסרב להיבלע בהמון?

התשובה

"ותלד הבכירה בן ותקרא שמו מואב" (בראשית יט, לו).

דוד בא, אומר הרב, מן המוצא הדוחה ביותר, חו הייתה בושתו. הוא מוצא את בנות לוט, ואת חוצפתה של הבכירה המכריזה בשם הילד עצמו שהוא מאביה. רות היא מואבייה, והיא סבתו של דוד.

בנות מואב הן אלה שניסו להמס את עם ישראל בנישואי תערוכת, כשבלעם, בשם הערכים האוניברסליים, רצה שהעם ייבלע בהמון.

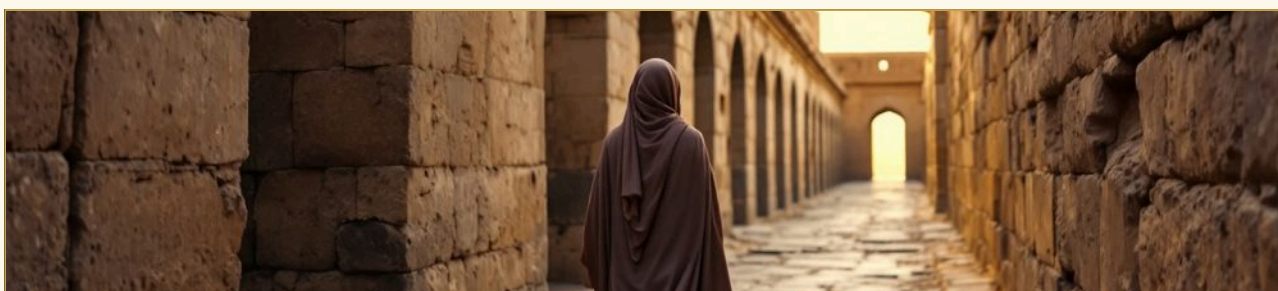
והרי לעם ישראל יש מבט כולל על היקום כולו, על האנושות כולה; אבל הוא אינו רוצה להיכנס לגלגל שבו הוא עלול להיחנק בידי ההמון. זו משמעות המפקד שבספר במדבר.

מסקנת הרב

יש לבסס את האיכות לפני שמבקשים בכל מחיר את הריבוי ואת הכמות.

לקח לשולחן

להיות פתוח לעולם בלי להתמוסס בו: זה איוון של כל יום. באילו תחומים אנו מניחים ל"המון לחנוק אותנו" — אופנות, דעות, הרגלים? והיכן, לעומת זאת, הפתיחות שלנו היא כוח?

הצגה

גימטריית "מואב" היא ארבעים ותשע. ויש ארבעים ותשעה שערי בינה — וכמספרם, אומר הרב, שערי סכלות. רות המואבייה העבירה את המורשת הזאת מצד אחד לצד השני.

השאלה

איזה כוח איפשר לרות להפוך את מה שבא ממואב — ומה אומר שמה?

התשובה

מואב: מ"ם (40), ו"ו (6), אל"ף (1), בי"ת (2) = 49; "מאי רות? שזכתה ויצא ממנה דוד, שריוהו להקב"ה בשירות ותשבחות" (ברכות ז"ע"ב).

כשם שיש ארבעים ותשע דרגות של טהרה, יש ארבעים ותשע של טומאה; כמספר שערי הבינה, כך שערי הסכלות. כוחה של רות הוא כוח ההפיכה של התורה, שהעביר אותה בשערי הבינה וההבנה.

שמה בא מכך שהרוותה את הקב"ה — לא בדברי תורה, אלא בתפילה. לכן אנו מזכירים את רות ביום שבעות.

שכן כדי להגיע אל ערכיה העמוקים של התורה, אנו זקוקים לתפילה הזאת, שיש בה הכוח להפוך הכול ולהפוך את הקללה לברכה.

לקח לשולחן

מה שירשנו ושאנו מפאור כל כך יכול להיעשות שער אל הטוב ביותר. איזו תכונה "קשה" במשפחתנו אפשר להפוך לכוח? ואיזו תפילה עזרה לנו לעשות זאת?